

การให้ : เบื้องต้นของความดี ถอดบทเรียนจากโครงการ CSR จังหวัดน่าน

Giving the Elementary of Goodness Lessons from the CSR Project, Nan Province

พระครูปลัดชาลิน กตปุญโญ

PhrakruPalad Chalin katapunyo

มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chalinh16@gmail.com

บทคัดย่อ

โครงการ CSR จังหวัดน่าน ในช่วงวันที่ 15 – 18 พฤศจิกายน 2563 ที่ผ่านมา มีคณาจารย์ประจำหลักสูตรและเจ้าหน้าที่ได้นำพาไปร่วมทำกิจกรรมดี ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ ที่สำคัญของจังหวัดน่าน หรือ แม้กระทั่งร่วมกันถวายทุนการศึกษาแก่สามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม กิจกรรม การแจกของแก่ประชาชนในพื้นที่ชาวดอย การให้อาหารกลางวันแก่เด็กเล็ก เป็นต้นเป็นโครงการที่สร้างจิตที่รู้จักการให้ ลดความตระหนี่หวงแหนออกจากจิตใจ เป็นโครงการที่เกิดประโยชน์โดยรวมแก่ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้เขียนอยู่ในฐานะเป็นนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ ได้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบเกิดความประทับใจ ได้สะท้อนถึงความรู้สึกของผู้ให้และผู้รับที่เกิดขึ้นในโครงการ ซึ่งการสร้างจิตที่จะให้หรือ จิตที่เป็นสาธารณะต้องหมั่นฝึกฝนและพยายามให้เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำถึงจะสามารถทำได้โดยไม่เก้อเขิน หรือ ให้ด้วยความเต็มใจจริง ๆ มีคำโบราณที่ว่า “มือของผู้ให้ย่อมสูงกว่ามือของผู้รับ” จึงอาจจะหมายถึงว่าการให้นั้นเป็นเบื้องต้นของความดีทุกอย่าง สามารถสร้างคนสร้างชาติ สร้างทัศนคติเชิงบวกทั้งของผู้ให้และผู้รับอีกด้วย สิ่งสำคัญของการเดินทางร่วมกัน คือ (1.การได้ฉันทา/นอน/ทำกิจกรรมร่วมกัน 2.การได้พูดคุย/เจรจากัน 3.การได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยธรรม 4.ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะที่ร่วมเดินทาง)

คำสำคัญ : การให้, ความดี, โครงการ CSR จังหวัดน่าน

ABSTRACT

Nan Province CSR Project During 15 - 18 November 2020, the course faculty members and staff have led them to participate in good activities such as educational views at different locations. The important things of Nan, or even jointly donate scholarships to novices at Phrapariyattidhamma School, giving activities to people in the hill tribe areas. Giving lunch to young children Etc. It is a project that creates a mind known to give Reduce the stinginess from the mind. It is a project that brings benefits to all sectors. Especially the author is as a student who participated in the project. Had participated in the activities from start to finish, leaving an impression Reflects the feelings of the giver and the recipient in the project Which creates a mind to give or The public mind has to be practiced and striving for it on a regular basis to be able to do so without being embarrassed or willing to give it up. "The hand of the giver is higher than the

hand of the receiver," so it may mean that giving is the preliminary of all goodness. Can create a nation-building person Create a positive attitude for both the giver and the receiver. The important thing of the trip is (1. I have rice / sleep / do activities together. 2. Discussion / negotiation 3. To help and support each other by virtue 4. It creates unity among the traveling group)

Keywords : Giving, Goodness, The CSR Project Nan Province

บทนำ

ผู้เขียนเป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธรุ่นที่ 13 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งทางมหาวิทยาลัยโดยการนำของคณาจารย์เจ้าหน้าที่ได้จัดไม่มีโครงการ CSR จิตอาสาคืนความดี ที่จังหวัดน่านในช่วงวันที่ 15 – 18 พฤศจิกายน 2563 ที่ผ่านมา ก่อนอื่นคงจะต้องพูดถึงเรื่องความประทับใจโครงการที่มีคณาจารย์ประจำหลักสูตรและเจ้าหน้าที่ได้นำพาไปร่วมทำกิจกรรมดี ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ ที่สำคัญของจังหวัดน่าน หรือ แม้กระทั่งร่วมกันถวายทุนการศึกษาแก่สามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม กิจกรรม การแจกของแก่ประชาชนในพื้นที่ชาวดอย การให้อาหารกลางวันแก่เด็กเล็ก เป็นต้น เป็นความประทับใจที่ผู้เขียน ได้สัมผัส ได้เห็น ได้รู้ ได้เกิดความอยากจะเดินทางไปอีก เสมือนหนึ่งว่า จังหวัดน่านนี้มีมนต์ขลัง ฉะนั้นผู้เขียนจึงอยากที่จะเขียนเรียบเรียงออกมาในลักษณะของบทความในเรื่อง ของการให้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านต่อไป ในเรื่องของ การให้เป็นเรื่องที่กล่าวไว้ในพระพุทธศาสนาอย่างมาก แต่คงเน้นไปที่การเป็นจิตอาสา และจิตสาธารณะเป็นอย่างไร ต่อไป

ในการเดินทางครั้งนั้น มี พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, ผศ.ดร. เป็นหัวหน้าโครงการ มีพระอาจารย์อีกหลายรูป มีอาจารย์ ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว เป็นผู้ประสานงานเพราะจังหวัดเป็นบ้านเกิดของท่านเอง /มีพระนิสิตรุ่นพี่ ป.เอก การจัดการเชิงพุทธ และเพื่อร่วมรุ่นทั้งพระและโยมรวมกันประมาณ 40 กว่ารูปคน/มีพระเถระผู้ใหญ่หลายรูปเช่น พระเมธีวราภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดอุตรดิตถ์, พระครูพิศิษฐ์ประชาณาถ,ดร. รองเจ้าคณะอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น ทุกคน มีจิตในหวังเพื่อไปให้เป็นให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพราะเรื่องการสาธารณสงเคราะห์เป็นงานที่คณะสงฆ์ถนัดและทำมาโดยตลอด เพราะสังคมพระเป็นสังคมที่มีเมตตากรุณาอย่างสูง ตั้งแต่พระบรมครูสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญมาโดยตลอดมิได้ย่อหย่อนเรื่องสาธารณสงเคราะห์เลย ประโยชน์ที่ได้รับนอกจากจะเกิดแก่ผู้รับแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ให้ไม่น้อยกว่าการเป็นผู้รับเลย จะเป็นอย่างไรต้องอ่านให้จบจะทราบด้วยตนเอง

จิตอาสา (Volunteer Mind) เป็นคุณลักษณะหนึ่งของมนุษย์ที่สังคมในประเทศ ในปัจจุบันนี้กำลังต้องการ สังคมต่างมุ่งหวังให้บุคคลยึดถือและนำมาประพฤติปฏิบัติ ซึ่งแสดงออกโดยมี ความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ การให้ความช่วยเหลือ การเสียสละให้กับคนอื่นอย่างเต็มใจ การดูแลใส่ใจสิ่งแวดล้อมและชุมชน เป็นทุนสังคมที่ประเทศไทยและทั่วโลกกำลังผลักดันให้เกิดขึ้นเพื่อที่จะช่วยให้สังคม ชาติบ้านเมืองสามารถดำรงได้อย่าง ปกติสุข (สำนักราชเลขาธิการ,2552) จากการศึกษาแนวคิดปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism) ได้อธิบายถึงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมของบุคคลว่าเกิดจากปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอก ซึ่งก็คือสิ่งแวดล้อมซึ่งอาจจะเกิดจากการปลูกฝังตามจิตใจ ดังนั้นการตีความหมายของจิตอาสา ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อจิตอาสา ลักษณะการทำกิจกรรมจิตอาสา และผลจากการทำกิจกรรมจิตอาสาเป็นแนวทางต่อการพัฒนาคุณลักษณะ

การเป็นผู้ที่มีจิตอาสาที่เหมาะสมในโครงการ CSR จังหวัดน่านครั้งนี้รูปแบบของการทำความดีสู่สังคมนอกจากการให้แล้ว ยังได้ช่วยให้ความรู้ในหลาย ๆ ด้าน เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนอีกด้วย เพราะพุทธศาสนานับจุดมุ่งหมายของการให้ทานให้เพื่อบูชาคุณให้เพื่อสาธารณะประโยชน์(ส่วนรวม) ให้เพื่ออนุเคราะห์ให้เพื่อสงเคราะห์ให้เพื่อชำระกิเลสหรือเพื่อสร้างความคิดจะเห็นได้ว่าการให้นั้นก็เพื่อขจัดความตระหนี่ความหวงความเห็นแก่ตัวซึ่งก็คือการกำจัดกิเลสในจิตใจของตนเองนั่นเองและเราก็รู้ว่าในทางพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ทานเพราะทานจัดเป็น การทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 3 เป็นการสั่งสมบุญบารมีให้กับตนเองในทัศนะของคนในสังคมที่เป็นชาวบ้าน ในหมู่บ้านที่สืบต่อกันมาหลายช่วงคนจะให้ความสำคัญของทานในลักษณะที่ผิดไปจากหลักพุทธศาสนาหรือพระไตรปิฎกที่แตกต่างกันในเรื่องของความเข้าใจในหลักปฏิบัติซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวทางการให้ทาน

รูปภาพที่ 1 : คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธร่วมกันแจกของชาวบ้าน นักเรียน ที่อาศัยอยู่บนดอย อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

1.การให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ความหมายของ CSR “Corporate Social Responsibility” (CSR) หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร ซึ่งคือการดำเนินกิจการภายใต้หลักจริยธรรมและการจัดการที่ดีโดยรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”

ประเภทของ CSR

1.In process หมายถึง กิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสิ่งแวดล้อมขององค์กร เช่น การดูแลสวัสดิการพนักงาน, การผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม, ความรับผิดชอบต่อลูกค้า

2.After process หมายถึง กิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรโดยตรง เช่น การปลูกป่า, การบริจาคทุนการศึกษา, การรณรงค์สร้างจิตสำนึก, การช่วยเหลือผู้ประสบภัย

3.As Process หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่มุ่งหวังผลกำไร เช่น มูลนิธิ หรือ สมาคมการกุศลต่าง ๆ

โครงการที่จัดไปที่จังหวัดน่านอาจจะเข้าข่ายในข้อที่ 2 คือ **After process** หมายถึง กิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรโดยตรง เช่น การปลูกป่า, การบริจาคทุนการศึกษา,การรณรงค์สร้างจิตสำนึก, การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งได้จัดโครงการในหลาย ๆ เพื่อ

มอบโอกาสให้พระนิสิตได้ร่วมกันสร้างความสามัคคีและจิตอาสา และเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนและเยาวชนผู้มารับ
แจกวัตถุสิ่งของ

<u>ผู้ให้</u>	<u>ผู้รับ</u>
ได้บุญ,ไม่หวังสิ่งตอบแทน	ยินดี,ดีใจ
อิมใจ,อิมบุญ	อิมท้อง,ต่อชีวิต
มีเมตตา,จิตคิดสงสาร	นึกถึงผู้ให้ เมื่อมีโอกาสตอบแทน
ต่อยอดการให้/สละความเห็นแก่ตัว	ต่อยอดการให้/เมื่อมีโอกาสในการพัฒนาตัวเองและ
สร้างความทรงจำที่ดี ๆ ที่ทำร่วมกัน,สร้างจิตสาธารณะ	สังคม/กลับมาเป็นผู้ให้กลับคืน
<u>คณาจารย์/เจ้าหน้าที่</u>	<u>พระนิสิต</u>
ได้จัดโครงการอำนวยความสะดวก, ต้นบุญในการพา	ได้ความสามัคคี, ได้ทัศนศึกษา, ได้องค์ความรู้ใหม่, เกิด
พระนิสิตไปทำบุญในโครงการ ฯลฯ	แนวคิดที่จะให้เพิ่มขึ้น, พัฒนาและต่อยอดเพื่อองค์กรที่
	ตนรับผิดชอบ

ตารางที่ 1 : การให้เบื้องต้นของความดี ถอดบทเรียนจากโครงการ CSR จังหวัดน่าน

ผู้ให้คือใคร ?

ผู้ที่มีกำลังสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นด้วยจิตเมตตา เพื่อจัดความตระหนี่ความเห็นแก่ตัว ละ
ความโลภ ความโกรธ ความหลง ประสงค์มีชีวิตในปัจจุบันให้เป็นสุข อนาคตไปสู่สุคติ เพราะมีศรัทธา คือ ความเชื่อ
เรื่องของกรรม และผลของกรรม ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาด้วยดีแล้วจึงให้ทาน ดังนั้นเจตนาในการให้
ทานของทายกผู้ให้จึงนับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดและเป็นเบื้องต้นของการสร้างความดี การให้ทานจะมีผลมากน้อย
นั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและวัตถุทานที่ทำไป การให้ทานถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในการบำเพ็ญบารมี ครั้นบรรพ
กาลก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นคนอินเดียโบราณถือว่า การให้ทานที่ได้านิสงส์มากคือ การฆ่าคนและสัตว์
คราวละมาก ๆ เพื่อบูชาเทพเจ้า เชื่อและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างนั้นจนกระทั่งพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นพระองค์ตรัส
และสั่งสอนใหม่ว่า คนและสัตว์ทั้งหลายต่างรักตัวกลัวตายกันทั้งนั้น รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน การทำทานที่ได้
บุญต้องไม่ใช่ด้วยการเบียดเบียน หากแต่ต้องการฆ่ากิเลสต้นเหตุของตนเอง จึงเป็นการให้ทานที่มีแต่ความสุขโดยการ
ให้เพื่อตนเองและผู้อื่นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การให้ทานทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 3ระดับ คือ 1) ระดับสามัญจัดเป็นทานบารมี 2) ระดับสูงขึ้นไป
จัดเป็นทานอุปปารมี(ให้เลือด,ให้อวัยวะ) 3) ระดับสูงสุดจัดเป็นทานปรมัตถะบารมี (บริจาคชีวิตตนเองเพื่อเป็นทาน)
(ช.จริยา. (ไทย)33/776-778)การให้ทานผู้ให้ยอมก่อให้เกิดความปีติและความสุขทางใจ ในทางพระพุทธศาสนาพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสผลของการให้ทานไว้ 5ประการในทานานิสังสูตร(องปญจก. (ไทย) 22/56) คือ

- 1.ผู้ให้ทานยอมเป็นที่รักที่พึงพอใจของคนมาก
- 2.สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน
- 3.กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานยอมขจรไปไกล
- 4.ผู้ให้ทานยอมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
- 5.ผู้ให้ทานหลังตายไปแล้วยอมเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ในทางพระพุทธศาสนา ได้สรุปหลักเกณฑ์การให้ทานไว้ ดังนี้

1. ทายก หมายถึง ตัวแทนให้ทาน มีเจตนาประกอบด้วยเมตตา กรุณา ตั้งใจจะให้ เป็นประโยชน์ แก่ผู้รับ อย่างแท้จริง มุ่งเพื่อให้สังคม รมเย็นเป็นสุขมั่นคงโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่หวัง ผลตอบแทน และมีเจตนาที่ประกอบด้วย ปัญญา (ความคิดเห็น ความเข้าใจถูกต้อง) จะทำให้ท่าน มีผลมาก

2. ปฏิภาห หมายถึง ผู้รับ มีคุณความดี มีศีล มีคุณธรรม ทำแต่คุณประโยชน์ ไม่หวังหาลาภ หรือแสวงหา ผลประโยชน์ด้วยเจตนาหลอกลวง ไม่เป็นผู้ประพฤติร้าย ทานที่ให้แก่ จะ มีผลมาก

3. ไทยธรรม หมายถึง วัตถุ หรือของที่ให้ เป็นของบริสุทธิ์สมควรเป็นของมีประโยชน์ จัดหามาด้วยความ ตั้งใจตามกำลัง ไม่ใช่ของทิ้งขว้างของนั้นเมื่อให้แล้วจะเป็นประโยชน์ ท่านจะมี ผลมาก

4. การให้ทาน เป็นการเตรียมจิตใจให้พร้อมในความดีงามเพื่อก้าวไปสู่การทำบุญอื่น ๆ ที่สูงขึ้นทั่วไป การ ให้ทาน แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

4.1 ให้ทานเพื่ออนุเคราะห์ คือ ช่วยเกื้อหนุนคนตกทุกข์ได้ยาก อดอยากขาดแคลน หรือผู้ประสบภัยพิบัติ ให้เขามีโอกาสเป็นอยู่และตั้งตัวได้

4.2 ให้ทานเพื่อบูชาคุณ คือ ให้เพื่อยกย่องเชิดชูผู้มีพระคุณ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ พระสงฆ์ ที่จะน าคน ก้าวไปในในการทำ ความดีงามและเป็นแบบอย่างแก่สังคม เป็นการสนับสนุน ผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้มีกำลังใจที่จะทำ ความดีได้ยิ่งขึ้น (พระธรรมปิฎก, 2540, 14)

4.3 ผลของการให้ทาน

ได้สรุปจาก พระไตรปิฎกไว้หลายประการนำมาพอเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้

4.3.1 มีชื่อเสียงอันดีงามเป็นที่รักของบุคคลอื่น

4.3.2 มีความมองอาจไม่เก้อเขินเมื่อเข้าสู่สังคม

4.3.3 ไม่หลงกาลละ (ไม่กลัวตายในกาลทุกเมื่อ)

4.3.4 เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (ไปเกิดบนสวรรค์)

4.4 การให้ทานจะมีผลมากหรือเป็นการทำบุญที่ถูกต้องสมบูรณ์ตามหลักคำสอน มี 3 ประการ คือ

4.4.1 บุพพเจตนา คือ มีเจตนาก่อนทำ หมายถึง มีความตั้งใจทำความดีด้วยความเลื่อมใสมาแต่ต้น

4.4.2 มุญจเจตนา คือ มีเจตนาขณะทำ หมายถึง ในเวลาให้ทานก็ทำด้วยความตั้งใจจริง

4.4.3 อปราปรเจตนา คือ มีเจตนาสืบเนื่องต่อ ๆ ไป หมายถึง หลังจากให้ทานแล้ว ก็มีความเอิบอิ่ม ซึ่ใจ ที่ได้ทำการให้ ระลึกนึกมาเมื่อใดก็มีความดีใจ สุขใจ ไม่เสียดาย แม้ของที่ให้ จะน้อย ไม่มีราคามาก แต่ถ้ามีเจตนาดี งามแรงกล้า ท่านก็มีผลมาก (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2539, 567)

ผู้รับต้องทำอย่างไร?

ตอบง่าย ๆ คือ ต้องเป็นผู้ควรแก่การรับ หรือ ต้องเป็นผู้ที่มีศีล หรือ เมื่อได้รับสิ่งที่บริจาคไปแล้วใช้สอยอย่าง ประหยัดและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด/เพื่อต่อยอดของทานให้ เมื่อตนเองมีโอกาสเป็นผู้ให้ก็คืนความดีสู่สังคมบ้าง

ซึ่งรูปแบบในการให้ทานในสังคมไทย พบว่า การให้ทานมีรูปแบบ 3 ประการ ได้แก่ 1. อามิสทาน คือ การให้ สิ่งของที่เป็นวัตถุ มีของที่รับประทานได้และเป็นของใช้ต่าง ๆ ที่เลี้ยงชีวิตให้ดำรงอยู่ได้ 2. ธรรมทาน คือ การให้ คุณธรรมที่เป็นความรู้ที่ทำให้เกิดปัญญา ในการมีชีวิตในสังคมด้วยคุณความดีอันที่มั่นคง ของผู้ทรงธรรม 3. อภัยทาน หมายถึง การยกเว้นการประทุษร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิด เมตตาในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่ถือโทษโกรธตอบ การให้ทานอันมีวิธีที่พร้อมด้วยเขตสมบัตินี้คือ บุญเขตถึง

พร้อม ไทยธรรมสมบัติ คือ ไทยธรรมถึงพร้อมและจิตตสมบัติ คือ เจตนาถึงพร้อมอันจะทำให้คนในสังคมเข้าใจการให้ทานมากยิ่งขึ้น การให้ทานมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการให้ทานนั้น บางคนก็ทำด้วยปัญญา เพราะเข้าใจหลักในการให้ทาน เห็นว่าบุญกุศลก่อให้เกิดปิติเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมจึง ให้ทาน แต่บางคนขาดความรู้ในเรื่องของการให้ทาน ไม่เข้าใจกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง จึงมีการนำสิ่ง ที่ไม่ควรมาทำบุญ ไม่รู้จักเลือกบุคคลที่ควรจะให้ทาน ในสังคมปัจจุบัน วิถีชีวิตของผู้คนได้ เปลี่ยนแปลงไปแทบทุกด้าน มีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น ทักษะของบุคคลในสังคมก็ เปลี่ยนแปลงไปด้วย อิทธิพลแนวความคิดเรื่องทานที่บรรพบุรุษยึดถือเป็นแนวปฏิบัติสืบทอดกันมา (พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ), 2551) พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย ได้กล่าวถึงการทำบุญว่า สังคมไทยนิยมการทำบุญบริจาคทานมาก คงได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาที่สอนให้รู้จักเสียสละ ให้ทาน สอนให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิด ถ้าได้ทำบุญเป็น คุณงามความดีสะสมไว้แล้วจะส่งผลดีต่อการไปเกิดในภพหน้าชาติหน้า ยิ่งเป็นผู้สูงอายุแล้ว ในแต่ละวันจะคิดแต่ในเรื่องการทำบุญสุนทานเท่านั้น และได้กล่าวถึงประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการทำบุญ ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีการท ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญของชาติและศาสนา เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพืชมงคล วันปิยมหาราช วันขึ้นปีใหม่ และในวันสำคัญของศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น ทางราชการหยุดราชการ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ ทำบุญตักบาตรที่วัดหรือที่บ้าน หรือที่ทางการจัดไว้อย่างพร้อมเพรียงกัน การได้ไปทำบุญตักบาตร ในวันสำคัญดังกล่าว เป็นความอบอุ่นและสบายใจของคนไทยอย่างหนึ่ง เพราะถือว่าเป็นโอกาสดี ที่ได้บำเพ็ญคุณงามความดีบำเพ็ญคุณงามความจรรโลงพุทธศาสนาที่ตัวเองศรัทธาเลื่อมใส แท้ที่จริงแล้ว!! การให้เป็นสากลของการทำความดีไม่ว่าชาติใดศาสนาใดล้วนมีการให้เป็นเบื้องต้นของการทำความดีทั้งสิ้น โดยเฉพาะชาวยุโรปจะมีความคิดในการให้สัตว์มากกว่าให้กับคนเสียอีกเพราะคิดว่า สัตว์ทำมาหาเลี้ยงชีพเหมือนคนไม่ได้

การได้ทำกิจกรรมร่วมกัน!!

คณาจารย์/เจ้าหน้าที่ เป็นผู้นำในการจัดโครงการและนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธรุ่นที่ 13 และนิสิตป.โท, ป.เอก รุ่นพี่/รุ่นน้อง หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มาร่วมกันทำกิจกรรมซึ่งกิจกรรมดังกล่าว เสริมสร้างความสามัคคีให้แก่หมู่คณะที่ไปด้วยกัน ได้ฉันทร่วมกัน จำวัดด้วยกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้ทัศนศึกษา, ได้องค์ความรู้ใหม่, เกิดแนวคิดที่จะให้เพิ่มขึ้น, พัฒนาและต่อยอดเพื่อองค์กรที่ตนรับผิดชอบ ซึ่งองค์ความรู้ที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่คือความรู้ในพื้นที่จังหวัดน่าน เป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และถอดบทเรียนจากคนที่อยู่บนพื้นที่ราบสูง มีพื้นที่ภูเขาลำบากในการคมนาคม(เดินทาง) ต้องเปลี่ยนรถ มีกลยุทธ์ในการเดินทาง แต่ที่ชาวเขาเขาอยู่บนเขาได้ ก็เพราะอยู่บนหินและมีการปรับตัวให้อยู่ได้ การหาของป่ามาประทังชีวิต การหาของมาสร้างบ้านเรือน เป็นสิ่งที่คนเมืองไปเห็นแล้วอาจจะเป็นความยากลำบาก แต่เมื่อมองไปแล้ว อาจจะเป็นโอกาสของชาวเขาที่อยู่ในภูมิประเทศที่เดินทางลำบาก แต่ธรรมชาติก็ยังมีอยู่ครบถ้วนมีที่สำหรับสูดอากาศที่บริสุทธิ์มากกว่าชาวเมืองเสียอีก

รูปภาพที่ 2 : คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธทัศนศึกษาดูงาน
วิทยาลัยสงฆ์ จ.น่าน// ทำ CSR ที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม จ.น่าน

2.การสร้างทัศนคติการเป็นผู้ให้มากกว่าการเป็นผู้รับผ่านโครงการ CSR จังหวัดน่าน

การให้ในสมัยพุทธกาลก็มีอยู่มาก คือ มีหลายเรื่องที่อยู่ในธรรมบทที่กล่าวถึงเรื่องของความตระหนี่ที่อยู่ในจิตพอถึงเวลาที่ต้องให้ทาน ต้องพยายามเอาชนะจิตที่เป็นความตระหนี่เหล่านั้นออกให้ได้ เช่นเรื่อง จูฬกสาฎก ที่ตัดสินใจบริจาคผ้าเพื่อถวายแก่พระพุทธเจ้าแต่ก็จะถวายได้ลงเลด้วยจิตที่ประกอบด้วยความสตระหนี่หวงแหนไหว้ถึงพันดวง จนชนะได้ในช่วงก้อยใกล้รุ่งสว่าง ซึ่งในสมัยปัจจุบันนี้ถ้าไม่ใช่ญาติพี่น้อง พวกพ้องตัวเอง ก็ยากที่จะแบ่งปันให้แก่กัน แต่การให้ทางพระพุทธศาสนาเป็นการให้ด้วยจิตที่ประกอบด้วยความเมตตากรุณา โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนผู้เขียนจึงได้กล่าวตั้งแต่นั้นว่า การให้เป็นเบื้องต้นของความดี เพราะอาจจะทำง่ายที่สุด ถ้าเปรียบเทียบกับการรักษาศีลและ/หรือ เจริญภาวนาซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยเวลาและโอกาสหรือ สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติ จึงจะสำเร็จได้หลักการทำความดี 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ หมายถึง หลักการทำความดีด้วยการให้ทาน แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ อามิสทาน หมายถึง การทำความดีด้วยการแบ่งปันสิ่งของที่ตนมีให้แก่คนอื่น เป็นการให้เพื่อค้ำจุนชีวิต ช่วยให้คนอื่นมีที่พึ่งอาศัย ธรรมทาน หมายถึง การแนะนำสั่งสอน ชี้แนะให้ผู้อื่นมีความรู้ความเข้าใจ ให้หลักธรรมหลักความจริง หรือวิชาการต่าง ๆ ที่ช่วยให้คนอื่นสามารถพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต//การให้ทาน จะให้อย่างไร ให้แก่ใครหรือให้ผู้ใดจึงจะเป็นประโยชน์มากหรือประโยชน์น้อยนั้น พระพุทธศาสนากำหนดไว้ 2 อย่าง คือ ปาฏิบุคคลิกทาน หมายถึง ทานที่ให้เจาะจงตัวบุคคลหรือให้เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สังฆทาน หมายถึง ทานที่ถวายแก่สงฆ์ หรือให้แก่บุคคลเป็นส่วนรวม เช่น ถวายสิ่งของแก่พระสงฆ์อย่างเป็นทางการ อย่างไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง การให้ทาน 2 อย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญการให้สังฆทานว่าเป็นการให้ทานที่ดีเลิศมีผลมากที่สุด การให้ทานเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำบุญ ซึ่งจะได้บุญมากหรือน้อยนั้น

การสร้างจิตที่จะให้หรือเป็นจิตสาธารณะผ่านโครงการ CSR จังหวัดน่าน

โครงการ CSR จังหวัดน่าน เป็นโครงการที่สร้างจิตที่รู้จักการให้ ลดความตระหนี่หวงแหนออกจากจิตใจ เป็นโครงการที่เกิดประโยชน์โดยรวมแก่ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้เขียนอยู่ในฐานะเป็นนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ ได้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบเกิดความประทับใจ ได้สะท้อนถึงความรู้สึกของผู้ให้และผู้รับที่เกิดขึ้นในโครงการ ซึ่งการสร้างจิตที่จะให้หรือ จิตที่เป็นสาธารณะต้องหมั่นฝึกฝนและพยายามให้เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำจึงจะสามารถทำได้โดยไม่แก้อะไร หรือ ให้ด้วยความเต็มใจจริง ๆ ซึ่งในส่วนวิชาการได้กล่าวถึงจิตสาธารณะโดยย่อว่า

จิตสาธารณะ หมายถึง ความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัวมีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือช่วยแก้ปัญหาให้ผู้อื่นหรือสังคมพยายาม ฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง (เกรียงศักดิ์

เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543, 17) เป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณที่มีความรักความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม และการไม่กระทำที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคม ประเทศชาติการมีจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดีไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรมประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม การกระทำและคำพูดที่มาจากความคิดที่ดีการลดความขัดแย้งและการให้ช่วยเหลือและกำลังใจต่อกันเพื่อให้สังคมโดยรวมมีความสุข (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552, 17) การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้านจิตสาธารณะกับบุคคลต่าง ๆ ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมหรือสาธารณะ จะเป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดขึ้นกับบุคคลโดยทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน รวมทั้ง ประชาชนทั่วไป สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากภายในกายของคน "จิตสาธารณะ" เป็นความสำคัญในการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนรู้จักการเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม อีกทั้งจะช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม การช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิต อันจะเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขกับสังคมอย่างได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ได้

บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะ ต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตาม สิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่น เพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความสนใจและติดตาม ไม่เพียงทำการหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้นต้องเสียสละ เวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่าง ๆ

2. เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยม ส่งผลให้คน ในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกลงเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกันไม่ สนใจการเมืองทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคม เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมเกิดข้อ ขัดแย้งการยุติข้อขัดแย้งโดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม จิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความ อดทน ทรชนกว่าการมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับ ความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ ต้องมี การพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติ สร้างการเข้าร่วมรับรู้ ตัดสินใจและผนึกกำลังเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการ เพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4. การลงมือกระทำการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียว ไม่ สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้น ต้องลงมือกระทำโดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษา ไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้ ต้องรับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัวรวมทั้งเครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้น ระหว่างเพื่อนบ้านที่ทำงาน สโมสร สมาคมต่าง ๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของตนเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วยดำรงรักษาประชาคม สังคมและกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูง ต่อสังคมคือ สถาบันศาสนาและสื่อมวลชนนับว่า มีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง

สร้างความสามัคคีแก่คณะที่ร่วมเดินทางในบุญใหญ่

สิ่งสำคัญของการเดินทางร่วมกัน คือ (1.การได้ฉันท่วม/นอน/ทำกิจกรรมร่วมกัน 2.การได้พูดคุย/เจรจา
3.การได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยธรรม 4.ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะที่ร่วมเดินทาง)

เพราะมีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงการอยู่ร่วมกันหรือ การที่มนุษย์ด้วยกันต้องสามัคคีคือรู้จักให้ไว้ดังนี้
อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ของกรีกได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Human being is social animal)” เพราะมนุษย์มีการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเป็นหมวดหมู่ มิได้ใช้ชีวิตอยู่เพียงคนเดียว ตามลำพังแต่
อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมนุษย์ต้องทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และแต่ละชีวิตต่างก็
ต้องการที่จะเสริมสร้างความสุข ความมั่นใจ และความปลอดภัยให้กับตนเองอยู่เสมอ สังคมจึงเป็น แหล่งรวมศูนย์
ทางความคิดที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น มา เพื่อแสวงหาคำตอบทุก ๆ อย่างให้กับตนเอง ในการอธิบายประโยคที่ว่า “มนุษย์
เป็นสัตว์สังคม” หมายถึง มนุษย์ไม่สามารถแยกอยู่เป็นหน่วยย่อย ตามลำพัง ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มนุษย์จะพัฒนา
ความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อมารวมตัวกันเป็นสังคม เป็นเมือง ซึ่ง เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาธรรมชาติที่
แท้จริงของมนุษย์ในขณะที่สัตว์อื่น ๆ จะพัฒนาธรรมชาติที่แท้จริงของมันได้ก็ต่อเมื่อได้อาศัย ใช้ชีวิต และ
เจริญเติบโตในป่า เพราะเป็นสถานที่ที่มันจะได้พัฒนา เรียนรู้ธรรมชาติที่แท้จริงจากการกระทำ และกิจกรรมต่าง ๆ
ของมัน

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม ระบุว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกที่สามารถสังเกตเห็น
ได้มักสันนิษฐานกันว่า พฤติกรรม ของบุคคลที่แสดง ออกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยทัศนคติของ
บุคคล ที่มีต่อสิ่งนั้น ทัศนคติหมายถึง สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นในลักษณะ ชอบหรือ
ไม่ชอบที่ค่อนข้างจะคงที่ซึ่งแสดงถึงความเกี่ยวข้องอย่างแน่นแฟ้นระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม (จิรวัดณรงค์ สวัสดิ
วัฒน์, 2536, 133) การได้ร่วมกิจกรรม CSR จังหวัดน่านครั้งนั้นจึงถือว่าเป็นการสร้างจิตสาธารณะแก่ทุกคนและ
สร้างทัศนคติในการรู้จักให้ รู้จักสามัคคี ทำให้สาธารณภาพทรงจำที่ดีแก่เยาวชนหรือผู้รับมอบ เป็นการให้ที่ไม่สิ้นสุด

3.สรุป

โครงการ CSR จิตอาสาคืนความดีสู่สังคมที่ 3 ที่จังหวัดน่านในช่วงวันที่ 15 – 18 พฤศจิกายน 2563 ที่
ผ่านมา ก่อนอื่นคงจะต้องพูดถึงเรื่องความประทับใจโครงการที่มีคณาจารย์ประจำหลักสูตรและเจ้าหน้าที่ได้นำพาไป
ร่วมทำกิจกรรมดี ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ ที่สำคัญของจังหวัดน่าน หรือ แม้กระทั่งร่วมกัน
ถวายทุนการศึกษาแก่สามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม กิจกรรม การแจกของแก่ประชาชนในพื้นที่ชาวดอย การให้
อาหารกลางวันแก่เด็กเล็ก เป็นต้น

โครงการที่จัดไปที่จังหวัดน่านอาจจะเข้าข่ายในข้อที่ 2 คือ After process หมายถึง กิจกรรมเพื่อสังคม
และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ไม่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรโดยตรง เช่น การปลูกป่า,
การบริจาคทุนการศึกษา,การรณรงค์สร้างจิตสำนึก, การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ซึ่งได้จัดโครงการในหลาย ๆ ที่เพื่อ
มอบโอกาสให้พระนิสิตได้ร่วมกันสร้างความสามัคคีและจิตอาสา และเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนและเยาวชนผู้มารับ
แจกวัสดุสิ่งของ โครงการ CSR จังหวัดน่าน เป็นโครงการที่สร้างจิตที่รู้จักการให้ ลดความตระหนี่หวงแหนออกจาก
จิตใจ เป็นโครงการที่เกิดประโยชน์โดยรวมแก่ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้เขียนอยู่ในฐานะเป็นนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ
ได้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้นจนจบเกิดความประทับใจ ได้สะท้อนถึงความรู้สึกของผู้ให้และผู้รับที่เกิดขึ้นในโครงการ
ซึ่งการสร้างจิตที่จะให้หรือ จิตที่เป็นสาธารณะต้องหมั่นฝึกฝนและพยายามให้เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำถึงจะสามารถทำ

ได้โดยไม่แก้อะไร หรือ ให้โดยความเต็มใจจริง ๆ มีคำโบราณที่ว่า “มือของผู้ให้ย่อมสูงกว่ามือของผู้รับ” จึงอาจจะหมายถึงว่าการให้นั้นเป็นเบื้องต้นของความดีทุกอย่าง สามารถสร้างคนสร้างชาติ สร้างทัศนคติเชิงบวกทั้งของผู้ให้ และของผู้รับอีกด้วย สิ่งสำคัญของการเดินทางร่วมกัน คือ (1.การได้ฉันทน์ข้าว/นอน/ทำกิจกรรมร่วมกัน 2.การได้พูดคุย/เจรจากัน 3.การได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยธรรม 4.ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะที่ร่วมเดินทาง)กล่าวไว้เพียงย่อ ๆ เท่านั้นแต่ถ้าจะกล่าวรายละเอียดคงจะมากกว่าบทความนี้เป็นแน่!!

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จิรวัดน์วงศ์ สวัสดิวัฒน์.(2536). ทัศนคติ ความเชื่อ พฤติกรรม: การวัด การพยากรณ์และ การเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. วันที่ค้นข้อมูล 17 มิถุนายน 2555
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2553). สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ: บริษัท วีพรินท์ (1991) จำกัด กรุงเทพฯ .
- ณัฐชดา สุภาพจน์. (2561). จิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร, ปีที่ 13 (ฉบับที่ 1), 78 – 88.
- พระครูพิลาศสรกิจ (สุรศักดิ์ ธารายศ)และคณะ. (2562). ศึกษาวิเคราะห์การให้ทานในสังคมไทยยุคปัจจุบัน, ปีที่ 6 (ฉบับที่ 5), 2303-2315.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ). (2551). การให้ทานที่ไม่ต้องเสียเงินแล้วก็ได้นิพพาน. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- สำนักราชเลขาธิการ. (2552). พระราชดำริฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯในการเสด็จออกสมาคมในงานพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันที่ 9 มิถุนายน 2549. สืบค้น 10 มีนาคม 2559,จากhttp://www.ohmpps.go/th/prabmbrachowatphp?id_